

Lucius Annaeus Senecas 'Moralske breve' til Lucilius, 3. bog.

Brev 22

1 Du er allerede klar over, at du skal ud af dine overfladiske og skadelige gøremål, men du vil vide, hvordan det kan lade sig gøre. Visse ting kan kun vises af en, der er til stede. En læge kan ikke pr. brev ordinere, hvornår man skal spise eller tage bad, han skal mærke pulsen. Det er et gammelt mundheld, at en gladiator vælger sin strategi i arenaen. Modstanderens ansigtsudtryk, håndbevægelser eller blotte kropsholdning er en vejledning for den opmærksomme.

2 Hvad man plejer, og hvad der passer sig, kan man vejlede generelt om, både mundtligt og skriftligt. Råd af den art kan gives på afstand, ja oven i købet til eftertiden. Men det andet spørgsmål, nemlig hvornår og hvordan det bør ske, vil ingen kunne give råd om uden at være til stede. Man må tage højde for de konkrete forhold.

3 Det kræver ikke blot tilstedeværelse, men årvågenhed at kunne gribe den flygtige lejlighed. Se dig derfor om efter den, og grib den, hvis du får øje på den, og læg så al din energi og alle dine kræfter i at frigøre dig fra dine forpligtelser. Vær så også opmærksom på det synspunkt, jeg nu fremfører: Jeg mener, at enten skal du forlade det liv, du nu fører, eller også livet som sådan. Men det er også min opfattelse, at du skal forlade det nænsomt. Dine ulykkelige forviklinger skal du hellere løse op end hugge over, forudsat at du dog hugger dem over, hvis de ikke lader sig løse op på nogen måde. Ingen er så frygtsom, at han foretrækker at blive ved med at hænge over afgrunden frem for at lade sig falde én gang for alle.

4 Imidlertid skal du først og fremmest ikke lægge dig selv hindringer i vejen. Hold dig til de opgaver, du har indladt dig på, eller som du foretrækker at sige det, tilfældigvis har fået. Du skal ikke stræbe efter flere opgaver, for så kan du ikke undskylde dig med, at du får dem tilfældigt. For det er forkert, det man plejer at sige: 'Jeg kunne ikke andet. Hvad havde det hjulpet at sige nej? Det var nødvendigt.' Det er ikke nødvendigt for nogen at løbe efter heldet. Selv hvis du ikke bekæmper tilfældet, så hjælper det dog at standse op og lade være med at fremskynde det, når det river dig med sig.

5 Tag ikke anstød af, at jeg ikke blot selv kommer med råd, men søger bistand hos folk, der er klogere end jeg selv. Dem henholder jeg mig normalt til, når jeg overvejer noget. Læs Epikurs brev om dette spørgsmål, det han skrev til Idomeneus. Ham beder

han om at flygte og skynde sig alt, hvad han kan, før en større magt blander sig og fratager ham friheden til at trække sig.

6 Han tilføjer dog også, at man kun skal gøre forsøget, når det er hensigtsmæssigt og belejligt. Men når det tidspunkt, man længe har ventet på, kommer, skal man springe ud i det. Han siger, at den, der tænker på flugt, ikke må falde i søvn, og han sætter sin lid til, at vi vil komme sikkert ud af selv de største vanskeligheder, hvis vi hverken forhafter os eller viger tilbage, når tid er.

7 Jeg kan tænke mig, at du nu også vil have det stoiske synspunkt. Det er urimeligt, hvis nogen over for dig beskylder dem for letsindighed, for de har meget mod, men deres forsigtighed er større. Du venter måske, at de skal sige følgende til dig: 'Det er skændigt at bukke under for en byrde; du skal kæmpe med den pligt, du én gang har fået. Den, der flygter fra besværet, og hvis mod ikke vokser netop i modgang, er ikke nogen tapper og udholdende mand.'

8 Sådan vil de tale til dig, hvis det er prisen værd at holde ud, og hvis en god mand ikke tvinges til at gøre eller tåle noget uværdigt. Ellers vil stoikeren ikke slide sig op under en beskidt og nedværdigende belastning eller have travlt for travlhedens skyld. Han vil ikke engang, som du forventer, til stadighed tåle stormene i de ambitiøse forehavender, han er viklet ind i; men når han ser, hvor alvorlige, usikre og risikable ting det er, han har med at gøre, vil han trække sig tilbage. Han vil ikke stikke af, men lige så stille bringe sig i sikkerhed.

9 Kære Lucilius, det er let nok at lægge forehavender bag sig, hvis man er ligeglad med det udbytte, de giver; det er udbyttet, der sinker os og holder os tilbage. 'Hvad så? Skal jeg da give slip på mine lovende udsigter? Skal jeg sige farvel midt i høsten?¹ Skal jeg gå uden ledsager, bæres i stol uden følge, og skal mit modtageværelse stå tomt?' Det er den slags, folk nødig trækker sig tilbage fra, og de elsker lønnen for deres elendighed, mens de forbander elendigheden selv.

10 De beklager sig over deres ambitioner på samme måde som over en elskerinde, dvs. hvis man ser på, hvad de egentlig føler, så hader de dem ikke, de kværulerer bare. Undersøg nøje dem, der græder over det, de har ønsket sig, og taler om at flygte fra ting, som de ikke kan undvære. Du vil finde, at de frivilligt hænger ved det, som de siger, det er besværligt og plagsomt for dem at bære.

1. Lucilius er godsejer.

11 Vær forvisset om, kære Lucilius, at ufrihed kun fastholder få; der er flere, der selv holder fast ved ufriheden. Men hvis du har i sinde at lægge den fra dig og holder oprigtigt af friheden og kun søger om udsættelse, indtil det kan lykkes dig at gøre dig fri uden vedvarende bekymringer, hvorfor skulle hele skaren af stoikere så ikke bakke dig op? Enhver Zenon² og Chrysippos³ vil give dig velovervejede og moralsk rigtige råd, der passer til dig.

12 Men hvis din nølen skyldes, at du er på udkig efter, hvor meget du kan tage med dig, og hvor mange penge du skal sikre din uafhængighed med, så vil du aldrig finde en udvej. Ingen redder sig i land med bagage. Hæv dig ved gudernes gunst op til et bedre liv, bare ikke den såkaldte gunst, de viser, når de venligt og rundhåndet uddeler ulyksalige goder, bare fordi folk selv ønsker det, der brænder og piner dem.

13 Jeg skulle lige til at sætte segl på brevet. Men jeg må åbne det igen, for at det kan nå frem til dig med den sædvanlige lille gave og få et prægtigt citat med sig; og hør, så falder der mig et ind, som er lige så sandt som det er godt sagt. 'Af hvem?', spørger du. Epikur; jeg bringer stadig fremmed bagage med mig:

14 'Enhver forlader livet, som om han lige er trådt ind i det'. Tag, hvem du vil, ung, gammel eller midaldrende. Du vil opdage, at de har samme frygt for døden og samme uvidenhed om livet. Ingen har udrettet noget, for vi har udskudt det, vi skulle gøre, til fremtiden. Det, jeg bedst kan lide ved det citat, er, at han bebrejder oldinge deres barnlighed.

15 Han siger: 'Ingen går anderledes ud af livet, end han er født'. Det er forkert. Vi dør som slettere mennesker, end vi fødes. Det er vores og ikke naturens fejl. Den bør klage sig med os og sige: 'Hvad er det for noget? Jeg skabte jer uden begær, uden frygt, uden overtro, uden troløshed og andre plager; forlad livet, som I gik ind i det'.

16 Hvis én dør lige så tryk, som han fødes, så har han fået del i visdommen. Men som det er nu, ryster vi, når faren nærmer sig, modet svigter, ansigtet blegner, og der falder tårer til ingen nytte. Hvad er mere skændigt end bekymring på selve tærsklen til trygheden?

2. Grundlægger af den stoiske skole (omkr. 300 fvt.).

3. Berømt stoisk filosof (ca. 280–207 fvt.).

17 Men grunden er den, at vi er tomme og ingen goder har, at vi lider under livsspild. Vi har ikke noget tilbage af livet; det er gået forbi og løbet ud. Ingen tager sig af, hvor godt han lever, men hvor længe, skønt alle kan opnå at leve godt, men ingen at leve længe. Hav det godt.

Brev 23

1 Forventer du, at jeg vil skrive til dig om, hvor nådigt vi er blevet behandlet af vinteren – den har jo både været mild og kort – og hvor slemt foråret er, hvor sent kulden kommer og andet vrøvl, som når folk ikke ved, hvad de skal skrive? Nej, jeg vil skrive noget, der kan gavne os begge to. Hvad andet kan det være end at opfordre dig til den rette indstilling? Vil du vide, hvad grundlaget for den er? At du ikke glæder dig over noget indholdsløst. Jeg brugte udtrykket grundlag, jeg mener højdepunkt.

2 Man er nået til toppen, når man ved, hvad man skal glæde sig over og ikke lader sin lykke afhænge af andre. Den, der lader sig lokke af et håb, er bekymret og usikker på sig selv, uanset om håbet ligger lige for, om man ikke behøver at arbejde for det, og uanset om hans forhåbninger aldrig før har svigtet ham.

3 Hør, hvad du først og fremmest skal gøre, kære Lucilius: Lær at være glad! Mener du, at jeg nu forholder dig en masse fornøjelser, når jeg tager det tilfældige væk og siger, at du skal sky håbet, denne dejlige trøst? Nej, tværtimod, jeg vil ikke have, at du nogen sinde skal være uden glæde. Jeg ønsker, at den skal opstå i dit hjem; det gør den, hvis bare den bliver til inden i dig. Ellers fylder godt humør ikke hjertet; det glatter panderynkerne, det er overfladisk, medmindre du mener, at bare man ler, er man glad. Sjælen bør være årvågen, tillidsfuld og fremfor alt frimodig.

4 Tro mig, den sande glæde er en alvorlig sag. Eller mener du, at der er nogen som helst af dem, der har et afslappet og, som de smarte siger, lystigt ansigtsudtryk, der foragter døden, åbner deres hus for fattigdommen, holder nydelserne i tømme og øver sig i at udholde smerte? Den, der har det i tankerne, rummer en stor, men dog ikke særlig indladende glæde. Jeg ønsker, at du skal opnå den glæde; den vil aldrig høre op, når du én gang har fundet kilden til den.

5 Forekomsten af ringe metaller er i jordens overflade, de rigeste årer ligger dybt nede og vil til stadighed give større udbytte til den, der graver. Det, som folk i almindelighed glæder sig over, indebærer en spinkel og overfladisk nydelse, og enhver glæde, der ikke

kommer indefra, savner grundlag. Den, jeg taler om og prøver at føre dig frem til, er solid og mere inderlig.

6 Min kære Lucilius, jeg beder dig gøre det eneste, som kan bringe lykke. Alt det, der har udvendig glans, skal du rive i stykker og trampe ned, ja alt det, som stilles dig i udsigt af en, eller du kan få fra en anden. Hold dig det sande gode for øje, og glæd dig over det, der er dit. Men hvad vil det sige 'er dit'? Dig selv og den bedste del af dig. Selv om kroppen så også er uundværlig, skal du snarere regne den for nødvendig end betydningsfuld. Den bringer nydelser, som er tomme og kortvarige, som man vil fortryde, og som vil slå over i deres modsætning, med mindre de afbalanceres af stort mådehold. Hvad jeg siger, er: Nydelsen står på en knivsæg, den bliver til smerte, hvis ikke den holder måde. Det er dog svært at holde måde i det, som man tror er et gode, men længsel efter det sande gode er uden risiko.

7 Du spørger, hvad det er, eller hvor det kommer fra. Det skal jeg sige: Af en god samvittighed, af gode hensigter, af rigtige handlinger, af foragt for tilfældets goder, af den milde og stadige fastholden af et liv, der stræber i én retning. Hvordan kan de, der springer fra et forsæt til et andet, eller rettere ikke engang springer, men lader sig drive tilfældigt, flagrende og tvivlrådige som de er, finde noget sikkert og varigt?

8 Det er kun få, som bevidst styrer sig selv og deres liv; resten går ikke, men bæres af sted, ligesom det, der driver med floderne. Af det er der noget, som en svag bølge griber og bærer blidt afsted, andet som en voldsom bølge river med sig, andet igen, som den efterlader nær ved bredden, når farten aftager, og endelig er der noget, som den rivende strøm kaster i havet. Derfor skal vi bestemme os til, hvad vi vil, og holde fast ved det.

9 Nu er det tid at indfri min gæld. Jeg kan betale dig afgiften for dette brev med et citat fra din Epikur: 'Det er besværligt gang på gang at påbegynde livet'; eller hvis meningen bedre kan udtrykkes på denne måde: 'De lever forkert, de der altid står ved livets begyndelse'.

10 'Hvorfor?' spørger du, for det citat behøver jo forklaring. Fordi livet altid er ufuldendt for dem, og man ikke kan være forberedt på døden, hvis man lige er begyndt at leve. Vi må sørge for, at vi når langt nok i livet. Ingen, som først lige begynder på livet, formår dette.

11 Der er ingen grund til at tro, at det drejer sig om få, det er stort set alle. Nogle begynder først på det, når de skal til at holde op. Hvis du synes, det er underligt, skal jeg fortælle dig noget, du vil undre dig endnu mere over: Nogle holder op med at leve, før de er begyndt. Hav det godt.

Brev 24

1 Du skriver, at du er bekymret for udfaldet af den retssag, som en rasende uven truer dig med. Du går ud fra, at jeg vil råde dig til at være mere optimistisk og berolige dig selv ved at håbe det bedste. Hvorfor skal man opsøge ulykker og foregribe det, som man snart nok må lide under, når det kommer, mens man går glip af nuet af frygt for fremtiden? Det er uden tvivl tåbeligt at være ulykkelig allerede nu, bare fordi du engang vil blive det.

2 Men jeg vil vise dig en helt anden vej, som fører til tryghed. Hvis du vil befri dig for al bekymring, skal du forestille dig, at hvad du end er bange for vil ske, sker under alle omstændigheder, og hvad det end er for en ulykke, skal du afveje den i dig selv og vurdere din frygt. Så vil du helt sikkert forstå, at det, du frygter, enten ikke har nogen betydning eller ikke varer længe.

3 Du behøver heller ikke lede længe efter forbilleder at støtte dig til. Enhver tidsalder har haft sine. Hvad enten du søger tilbage i vores egen eller andres historie, vil du finde begavelser, der er filosofisk modnede eller viser stort gåpåmod. Hvis du bliver dømt, kan der da ske dig noget værre, end at du sendes i eksil eller kommer i fængsel? Har man overhovedet noget at være bange for ud over at blive brændt, ja omkomme? Gør dig dette klart i enkeltheder og tænk på dem, som ikke tager det så tungt. Dem behøver man ikke lede efter, man kan ligefrem vælge imellem dem.

4 Rutilius⁴ modtog sin dom, og det eneste, der gik ham på, var, at han blev dømt uretfærdigt. Metellus⁵ bar sit eksil tappert, Rutilius gjorde det endda med glæde. Den ene gjorde staten den tjeneste at komme tilbage, den anden afslog over for Sulla⁶ at vende hjem, og ham sagde man ellers ikke nej til dengang. Sokrates tilbragte tiden i fængslet med diskussioner, og selv om der var nogle, der foreslog ham at flygte, ville han ikke. Han blev der for at befri mennesker for frygten for de to alvorligste ulykker, død og fangenskab.

5 Mucius⁷ stak sin hånd i ilden. Det er smertefuldt at brænde sig; hvor meget mere smertefuldt er det ikke at gøre det med vilje! Her ser du et menneske, som hverken er dannet eller nogensinde har fået vejledning til at møde død og smerte, men blot er rustet med en soldats udholdenhed, og som kræver straf af sig selv for et mislykket attentat. Han stod og betragtede sin højre hånd dryppe over fjendens bål. Det flød fra de bare knogler, men han tog ikke hånden væk, før fjenden fjernede ilden. Han kunne have handlet med større held i fjendens lejr, men ikke med større mod. Læg mærke til, at den tapre giver sig i kast med farer med større heftighed, end den grusomme påfører andre dem. Porsenna tilgav lettere Mucius, at han havde villet dræbe ham, end Mucius tilgav sig selv, at han ikke havde dræbt Porsenna.

6 Du siger: 'Disse historier er lirket af inden for alle skoler; nu, når vi kommer til dødsforagt, vil du fortælle mig om Cato.'⁸ Hvorfor skulle jeg ikke fortælle dig om ham, der den sidste nat læste Platon med sværdet ved sit hoved? Han havde sørget for at have

-
4. Publius Rutilius Rufus, romersk statsmand (158 – efter 78 fvt.), elev af den stoiske filosof Panaitios. Som embedsmand i Lilleasien forsøgte han at beskytte provinsboerne mod de romerske skatteopkræveres udsugninger. Skatteopkræverne, der tilhørte ridderstanden, hævnedes sig ved at anklage Rutilius for pengeudpresning i provinsen, og da dommerne ligeledes kom fra ridderstanden, blev han dømt til at gå i eksil, selv om der tydeligvis var tale om en falsk anklage.
 5. Quintus Metellus Numidicus, romersk statsmand. I forbindelse med vedtagelsen af en jordlov i 100 fvt., som gav jord til jordløse krigsveteraner, nægtede han at sværge, at han ville respektere loven. Han blev tvunget til at gå i eksil, men fik senere lov at vende hjem.
 6. Lucius Cornelius Sulla Felix, romersk statsmand og diktator (138 – 78 fvt.), leder af det aristokratiske parti.
 7. Gaius Mucius Scaevola, legendarisk romersk helt. Da Rom i slutningen af 6. årh. fvt. var belejret af den etruskiske konge, Porsenna, trængte Mucius ind i fjendens lejr for at dræbe Porsenna, men tog fejl af kongen og en anden og blev taget til fange. For at vise, at han ikke frygtede tortur eller for at straffe sig selv, stak han sin højre hånd ind i ilden. Kongen var så imponeret over Mucius' tapperhed, at han frigav ham. Mucius fik efterfølgende tilnavnet Scaevola, den venstrehåndede.
 8. Marcus Porcius Cato (95 – 46 fvt.), romersk statsmand, kendt for sin høje moral og sine kompromisløse holdninger. Under borgerkrigen mellem Caesar og Pompeius støttede han Pompeius, og efter de pompeianske troppers nederlag i slaget ved Thapsus valgte han at begå selvmord for ikke at blive skånet af Caesar. Den sidste nat skal han have tilbragt med at læse Platons dialog "Faidon" om sjælens udødelighed.

disse to midler hos sig i den sidste stund, det ene for at få mod til at dø, det andet for at kunne. Da han havde ordnet det, der kunne ordnes i denne fortvivlede situation, hvor alt var tabt, fandt han det vigtigt, at ingen fik mulighed for at dræbe Cato og ingen held til at redde ham.

7 Da han havde draget sit sværd, som han indtil den dag aldrig havde plettet med blod, sagde han: ‘Du, Lykke, du har intet fået ud af at stå i vejen for alle mine planer. Hidtil har jeg kæmpet ikke for min egen, men for mit fædrelands frihed, og jeg udviste ikke så stor udholdenhed for at leve som en fri mand, men for at leve iblandt frie mænd. Eftersom alt nu er tabt for menneskeslægten, lad da Cato blive bragt i sikkerhed’

8 Han gav derpå sig selv et dødbringende sår, som blev forbundet af lægerne, men selv om han havde mindre blod og færre kræfter, var viljen dog den samme, og i vrede imod ikke blot Caesar, men sig selv rev han med de bare hænder såret op. Denne ædle ånd, der foragtede ethvert tyranni, den opgav han ikke, men han drev den ud.

9 Her samler jeg ikke eksempler sammen for at brillere, men for at opmuntre dig, når du står over for det, som synes allermest forfærdeligt. Det kan jeg bedst gøre ved at vise, at ikke blot tapre mænd har foragtet det øjeblik, hvor man opgiver ånden, men at selv folk, der ellers var feje, på dette punkt har vist samme mod som de allermest tapre, for eksempel Cn. Pompejus⁹ svigerfar Scipio.¹⁰ Da hans skib af modvind var ført tilbage til Afrika og var blevet opbragt af fjender, gennemborede han sig med sit sværd, og da man spurgte, hvor generalen var, svarede han: ‘Generalen har det godt’

10 Disse ord sidestillede ham med hans forfædre og forhindrede en afbrydelse af Scipionernes¹¹ skæbnebestemte, stolte tradition i Afrika. Det var stort at besejre Karthago, men større at besejre døden. ‘Generalen har det godt’, sagde han. Burde ikke netop Catos overordnede dø på den måde?

11 Jeg vil ikke henviser dig til historiebøgerne, og jeg samler heller ikke på dødsforagtere fra alle århundrederne, selv om der er adskillige. Se på vor egen tid, hvis slaphed og luksus vi beklager os over: Den vil fremvise mennesker af enhver stand, enhver formue

9. Gnaeus Pompeius, romersk statsmand og general (106 – 48 fvt.), Caesars modstander i borgerkrigen 49 – 48.

10. Quintus Caecilius Metellus Pius Scipio, romersk statsmand og general (konsul 52 fvt.). Støttede Pompeius under borgerkrigen og led nederlag i slaget ved Thapsus. Da hans skib efterfølgende blev opbragt af fjenderne, tog han sit eget liv.

11. Fra Scipio-slægten kom nogle af Roms største helte fra krigene i Afrika, bl.a. Publius Cornelius Scipio Africanus den Ældre, der i 202 fvt. besejrede Karthago ledet af Roms ærkefjende Hannibal, og Publius Cornelius Scipio Aemilianus, der i 146 fvt. jævnede Karthago med jorden.

og enhver alder, som er kommet deres ulykke i forkøbet med døden. Tro mig, Lucilius, der er så lidt grund til at frygte døden, at man tværtimod ikke har grund til at frygte noget som helst takket være den.

12 Hør derfor trygt på truslerne fra din uven. Selv om din samvittighed giver dig fortrøstning, så er der mange sagen uvedkommende ting, der har betydning, og derfor skal du både håbe på, at retfærdigheden sker fyldest, og forberede dig på det modsatte. Fremfor alt skal du huske at befri tingene for alt det postyr, der omgiver dem, og se på, hvad der egentlig er i dem. Du vil erfare, at det eneste forfærdelige ved dem er frygten selv.

13 Sådan som du ved det går børn, går det også os lidt større børn. Hvis børn ser nogen, de holder af, som de har vænnet sig til, og som de leger med, bære maske, bliver de bange. Man skal tage masken ikke blot af mennesker men også af ting og give dem deres sande udseende.

14 Hvorfor kommer du til mig med sværd og ild og omgivet af en rasende flok bødler? Fjern det pragtudstyr, du skjuler dig bag og skræmmer de tåbelige med. Du er døden, som min slave og tjenestepige for nylig tog med lethed. Og du der, hvorfor udfolder du hele det opbud af piske og træheste for mig? Hvortil disse maskiner, som hver især er egnede til at pine bestemte kroppsdele, og de tusindvis af andre redskaber til at sønderrive mennesker led for led? Læg det fra dig, som lamslår os. Få den smertefulde stønnen og råben, der udstødes under torturen, til at forstumme. Du er jo bare smerten, som en podagrapatient tager med lethed, som en mavepatient tåler midt i fornøjelserne, og som en pige udholder under fødslen. Du er let, hvis jeg kan bære dig; men kort, hvis jeg ikke kan.

15 Fordyb dig i det, som du ofte har hørt og ofte selv sagt. Om du har hørt og talt med oprigtighed, skal du bevise i handling. Det værste, man plejer at bebrejde os, er nemlig, at vi giver os af med filosofi i ord, men ikke i handling. Hvad så? Var du ikke klar over, at snart truer døden dig, snart eksilet, snart smerten? Det er du født til. Lad os betragte alt det, der muligvis sker, som noget, der vil ske.

16 Det, jeg formaner dig til at gøre, ved jeg helt sikkert, at du allerede har gjort. Nu beder jeg dig yderligere om ikke at lade din bekymring overmande sjælen. Det vil nemlig gøre den sløv og mindre kraftfuld, når den skal rejse sig igen. Led den fra det personlige til det almene. Fortæl den, at du har en dødelig og skrøbelig krop, som ikke blot trues af smerte fra uretfærdighed eller magtmisbrug. Nydelserne i sig selv vendes

til pinsler, måltiderne giver forstoppelse, fuldskab bedøver nerverne og får dem til at ryste, begær deformerer fødder, hænder og alle led.

17 Jeg vil blive fattig; ja, som de fleste. Jeg vil blive landsforvist; ja, men jeg vil betragte mig som født der, hvor jeg sendes hen. Jeg vil blive bundet; hvad så? Er jeg da fri nu? Naturen har bundet mig til denne tunge masse, der er min krop. Jeg skal dø; det siger du, men jeg vil ikke længere kunne blive syg eller kunne bindes og jeg vil ikke længere kunne dø.

18 Jeg er ikke så tåbelig, at jeg i denne forbindelse vil lire den epikuræiske remse¹² af og sige, at frygten for dødsriget er indholdsløs, og at Ixion¹³ ikke drejer på sit hjul, at Sisyfos¹⁴ ikke skubber klippeblokken op med sin skulder, og at det ikke kan lade sig gøre, at nogens indvolde dagligt både vokser ud og hakkes væk.¹⁵ Ingen er så barnlig, at han er bange for Kerberos¹⁶ og mørket dernede og de spøgelsesagtige skikkelser, der hænger sammen af bare knogler. Enten fortærer døden os eller den befrier os. Slippes vi fri, tages byrden væk og det bedste bliver tilbage; fortæres vi, bliver der intet tilbage, hverken godt eller ondt.

19 Tillad mig her at gengive et vers af dig selv, bare du husker, at det er stilet lige så vel til dig selv som til alle andre. Det er jo skændigt at sige ét og mene noget andet, men endnu mere skændigt at skrive ét og mene noget andet! Jeg kan huske, at du engang har behandlet den tanke, at vi ikke møder døden pludseligt, men går frem mod den skridt for skridt.

20 Vi dør hver dag; der fjernes jo hver dag en del af livet, og også mens vi vokser, mindskes livet. Vi har mistet den spæde alder, så barndommen og derefter ungdommen. Al den tid, der er forløbet lige indtil i går, er gået tabt. Selv dagen i dag deler vi med døden. Det er ikke den sidste dråbe, der tømmer vanduret, men alt det, der tidligere er løbet ud. Den sidste time, når vi holder op med at eksistere, er på samme måde

12. Iflg. epikuræerne var der intet efter døden.

13. Ixion havde forsøgt at forføre Hera, og som straf blev han i dødsriget bundet til et brændende hjul, der uafbrudt drejede rundt.

14. Sisyfos havde forsøgt at snyde Hades, og som straf skulle han i dødsriget skubbe en klippeblok op på en bjergtop; hver gang han nærmede sig toppen, rullede klippeblokken imidlertid ned igen, og han måtte begynde forfra.

15. Titanen Prometheus havde ved flere lejligheder snydt Zeus og blev som straf lænket til en klippe, hvor en ørn hver dag hakkede i hans lever. For at torturen skulle kunne fortsætte, voksede leveren hver nat ud igen.

16. Den trehovedede hund, der vogtede indgangen til dødsriget.

ikke lig med døden, men fuldender den. Da når vi frem til den, men vi har været længe undervejs.

21 Da du havde beskrevet dette med din sædvanlige formuleringsevne, sagde du følgende vers – og du er jo altid fremragende, men aldrig mere intens, end når du låner ord til sandheden:

‘Døden er ikke kun én; den død, vi dør, er den sidste.’

Du skulle hellere læse dig selv end mit brev; så vil det stå klart for dig, at den død, vi frygter, er den sidste, men ikke den eneste.

22 Jeg kan godt se, hvad dit blik søger. Du leder efter, hvad jeg har puttet i brevet, om der er et åndrigt citat af en eller anden eller en nyttig leveregel. Du vil få noget af det stof, jeg lige har behandlet. Epikur kritiserer lige så meget dem, der ønsker sig døden, som dem, der frygter den. Han siger: ‘Det er latterligt at styrte døden i møde af lede ved livet, når ens livsstil fører til, at man må gøre det.’

23 Ligeledes siger han et andet sted: ‘Hvad er så latterligt som at hige efter døden, når man har fyldt sit liv med uro af frygt for døden?’ Hertil kan man føje endnu et udsagn med samme præg, nemlig at menneskers uforstand, eller rettere deres vanvid, er så stort, at nogle drives mod døden af frygt for den.

24 Lige meget hvilket af citaterne du fordyber dig i, vil du styrke sjælen til at udholde, det være sig døden eller livet. Vi skal jo formanens og styrkes både til ikke at elske livet for højt og til ikke at hade det for meget. Selv når fornuften råder én til at gøre en ende på livet, skal man ikke uoverlagt og overilet gribe til handling.

25 En modig og viis mand bør ikke flygte ud af livet, men forlade det. Fremfor alt skal man undgå den affekt, som mange er besat af, længslen efter at dø. Kære Lucilius, som til så mange andre ting er der i sjælen også en ubesindig trang til at ville dø, som lige så ofte griber ædle mænd med en meget heftig natur, som sløve og modløse. De første foragter livet, de sidste tynges af det.

26 Nogle bliver grebet af mæthed ved at handle og opleve det samme, og det er ikke had til livet, men livstræthed, vi glider ind i, når vi tilskyndet af filosofien selv siger: ‘Hvor længe skal vi blive ved med det samme? Jeg kommer til at vågne, falde i søvn, spise, føle sult, fryse og svede. Der er ingen ende på nogen ting, men alt går i ring, kommer og går. Natten skubber til dagen, dagen til natten, sommeren ender i efteråret, efteråret trues af vinteren, som tæmmes af foråret; sådan går alt over for at vende tilbage. Jeg laver ikke noget nyt, jeg oplever ikke noget nyt; til sidst føler man også lede

ved det'. Der er mange, der ikke anser det for bittert at leve, men overflødig. Hav det godt.

Brev 25

1 Hvad angår vores to venner, bør vi gå frem på forskellige måder. Den enes fejl skal nemlig rettes, men den andens slås i stykker. Jeg vil være fuldstændig ligefrem: Jeg er nødt til at fornærme ham, hvis jeg holder af ham. 'Hvad så?', siger du, 'har du tænkt dig at tage dig af en 40-årig, som om du var hans værge? Tænk dog på hans alder, hvor forhærdet og uforbederlig han allerede er. Ham kan man ikke ændre på; kun det spæde lader sig forme.'

2 Jeg ved ikke, om jeg vil få noget ud af det; men jeg vil hellere, at heldet svigter, end at jeg svigter. Man må ikke opgive håbet om, at selv folk, der har været syge i lang tid, kan helbredes, hvis man sætter grænser for deres misbrug, og hvis man tvinger dem til mod deres vilje at gøre og tåle mange ting. Den anden har jeg heller ikke tilstrækkelig tiltro til, bortset fra, at han stadig skammer sig over at handle forkert; denne evne til at føle skam må styrkes. Så længe den bliver ved med at være i hans sjæl, vil der være grund til at nære fortrøstning. Men med den forhærdede mener jeg, at man skal gøre kort proces, for at han ikke skal ende i fortvivlelse.

3 Der er ikke noget mere belejligt tidspunkt at skride til værks på end nu, hvor han holder sig i ro og ser ud til at have forbedret sig. Denne afbrydelse har ført andre bag lyset, men mig narrer den ikke. Hans fejl holder rigtignok pause, men jeg ved, de ikke er forsvundet, og jeg forventer, at de vil vende tilbage med store renter. Jeg vil bruge nogle dage på denne sag og finde ud af, om der er noget at gøre eller ej.

4 Hvad angår dig, skal du blive ved med at lægge styrke for dagen og indskrænke din bagage; intet af alt det, vi har, er nødvendigt. Lad os på ny indrette os efter naturens lov; dens rigdomme er for hånden. Det, vi behøver, er enten gratis eller billigt. Naturen kræver kun brød og vand. Hvad angår det, er ingen fattig. Enhver, der begrænser sit behov til det, kan kappes med selve Jupiter i lykke, som Epikur siger. Jeg vil flette et ord af ham ind i dette brev.

5 Han siger: 'Gør alt, som om Epikur ser det'. Det er helt sikkert nyttigt, at du underkaster dig et opsyn og holder dig én for øje, som du forestiller dig tager del i dine overvejelser. Det er ganske vist langt det mest imponerende, hvis man lever som under et

godt og altid nærværende menneskes øjne; men jeg er også tilfreds, hvis du gør alt, hvad du gør, som om blot nogen så det; det at være alene får os til at handle forkert.

6 Men når du har gjort så meget fremskridt, at du har fået respekt endog for dig selv, har du lov til at sende vejlederen væk. Indtil videre skal du lade nogen med en vis autoritet holde øje med dig – fx Cato¹⁷ eller Scipio¹⁸ eller Laelius¹⁹ eller en anden, der kan få selv de mest fortabte til at undertrykke deres fejl – indtil du har udviklet dig til én, i hvis nærvær du ikke tør handle forkert. Når du har gjort det og er begyndt at føle en vis agtelse for dig selv, så først vil jeg tillade dig det, som Epikur ligeledes råder til: ‘Du skal trække dig tilbage til dig selv netop på det tidspunkt, hvor det at være blandt mange er noget, du skal tvinges til!’

7 Det er nødvendigt, at du ikke ligner flertallet, for at du trygt kan trække dig tilbage til dig selv. Se nøje på hvert enkelt menneske. Der er ingen, der ikke foretrækker at være sammen med hvem som helst frem for sig selv. ‘Du skal trække dig tilbage til dig selv netop på det tidspunkt, hvor det at være blandt mange er noget, du skal tvinges til’ – for så vidt som du er et godt, et roligt og et afbalanceret menneske. Ellers bør du trække dig tilbage fra dig selv til de mange: Dér er du tættere på det slette menneske. Hav det godt.

Brev 26

1 For kort tid siden skrev jeg, at jeg nærmede mig alderdommen. Jeg er bange for, at jeg allerede har lagt den bag mig. Det er en anden betegnelse, der passer sig for disse år, i hvert fald for denne krop, eftersom ordet alderdom jo gælder det trætte livsafsnit, ikke det nedbrudte. Regn mig blandt de affældige, der er tæt på det yderste.

2 Personligt takker jeg dog mig selv, skal du vide. Jeg føler ikke, at alderen har krænket min sjæl, om end den har krænket kroppen. Det er kun lasterne og deres tjenere, der er blevet gamle. Sjælen er livskraftig og glæder sig over, at den ikke har meget at gøre med kroppen; den har lagt en stor del af sin byrde fra sig. Den fryder sig og udfordrer mig med hensyn til alderdommen. Den siger, at alderdommen er dens blomst. Lad os tro den. Lad den nyde sit gode.

17. Cf. brev 24.6 note.

18. Cf. brev 24.9 note.

19. Gaius Laelius (f.ca. 186 fvt.), romersk statsmand med tilnavnet Sapiens (den viise) pga. sin lærdom og interesse for filosofi.

3 Den siger, jeg skal tænke efter og finde ud af, hvor meget af dette rolige og tilbageholdne liv, jeg skylder visdommen, og hvor meget alderen. Jeg skal omhyggeligt undersøge, hvad jeg ikke kan og hvad jeg ikke vil, under den synsvinkel, at det jeg er glad for ikke at kunne, vil jeg heller ikke. Er der grund til at klage, at føle ubehag, hvis alt det, som burde høre op, er aftaget?

4 Du siger: 'Det er i allerhøjeste grad ubehageligt at blive svækket og gå til grunde og rent ud sagt opløses; for vi er ikke pludseligt blevet skubbet og væltet omkuld. Der gnaves i os, og hver enkelt dag berøver os nogle af vores kræfter.' Men er der da nogen bedre vej ud af livet end at nærme sig sit endeligt i et naturligt forfald? Ikke fordi et slagtilfælde og en pludselig død er et onde, men fordi det at blive ført af sted er en blid måde. Jeg for mit vedkommende går ud fra, at jeg snart skal gøre den erfaring, og at den dag, der skal afsige dom over alle mine år, er kommet, og derfor betragter jeg mig selv og siger:

5 'Det, jeg hidtil har udrettet i ord eller gerning, er ingenting. Det er tomme og bedrageriske garantier om sjælsstyrke, viklet ind i en masse glimmer. Hvor langt jeg er nået, skal jeg betro døden. Derfor forbereder jeg mig ubekymret på den dag, hvor jeg uden udflugter og sminke skal dømme om mig selv, hvor vidt jeg er modig eller blot har det i munden, om det har været forstillelse og skuespil, alle de fornærmende ord, jeg har udslynget mod Lykken.

6 Se bort fra folks mening. Den er altid tvivlsom og tvetydig. Se bort fra de studier, du har beskæftiget dig med hele livet. Døden vil afsige kendelse over dig. Det, jeg vil sige, er, at diskussioner og litterære samtaler, citater fra vismænds leveregler og lærd snak ikke er udtryk for sand sjælsstyrke; for selv de mest frygtsomme er dristige i munden. Hvad du har gjort, vil stå klart, når du opgiver ånden. Jeg godtager det vilkår og frygter ikke dommen'

7 Det siger jeg til mig selv, men læs det som stilet også til dig. Du er yngre, men hvad betyder det? Døden tæller ikke år. Det er uvist, hvor døden venter dig; derfor skal du vente den overalt.

8 Jeg ville nu til at slutte, og hånden var på vej mod sidste sætning, men der skal skaffes penge, og brevet her skal have rejsemønt med sig. Sæt jeg ikke fortæller, hvem jeg vil låne af, så ved du alligevel, hvis pengekasse jeg bruger. Om ikke så længe vil udbetalingen ske her hjemmefra, men indtil videre vil Epikur give et lån, og han siger: 'Du skal øve dig i døden,' eller hvis denne tanke bedre kan oversættes således: 'Det er godt at tilegne sig døden.'

9 Du mener måske, det er overflødigt at lære noget, som kun skal bruges én gang, men det er netop grunden til, at vi bør øve os i den. Vi bør altid lære det, som erfaringen ikke kan vise, om vi kan.

10 'Øv dig i døden.' Den, som siger det, vil have os til at øve os i friheden. Den, som har lært at dø, har vænnet sig af med at være slave; han er over enhver magt, i hvert fald fri af den. Hvad betyder fængsel, fangenskab og forvaring for ham? Han har en dør åben. Der er kun én lænke, som holder os bundet, nemlig kærlighed til livet. Den kærlighed skal ikke forkastes, men dog formindskes. Hvis forholdene engang kræver det, skal intet holde os tilbage eller forhindre, at vi er parate til straks at gøre, hvad der så bør gøres. Hav det godt.

Brev 27

1 'Belærer du mig?' spørger du, 'Jamen, har du nu belært dig selv, har du forbedret dig? Er det derfor, du giver dig af med at rette på andre?' Jeg er ikke så urimelig, at jeg, syg som jeg er, forsøger at kurere nogen, men jeg taler til dig om den fælles lidelse og drøfter lægemidler med dig, som lå vi på den samme sygestue. Du skal høre på mig, som om jeg taler til mig selv; jeg giver dig adgang til mit inderste og inddrager dig i mine tanker.

2 Jeg råber til mig selv: 'Tæl dine år, og du vil skamme dig over, at det er det samme, du ønsker og forbereder dig på, som da du var barn. Tæt på din dødsdag skal du sætte dig det mål, at dine fejl skal dø før dig. Af vejen med disse urolige nydelser, som der skal bødes så meget for: Ikke blot fremtidens, men også fortidens fejl gør skade. Ligesom man ikke holder op med at være urolig på grund af sine forbrydelser, selv om de ikke opdages i gerningsøjeblikket, således fortryder man også skændige nydelser bagefter. Nydelser er hule og upålidelige; selv om de så ikke gør skade, er de dog flygtige.

3 Du skal hellere lede efter et varigt gode; det kan kun være et, som sjælen finder i sig selv. Kun dyden giver stadig og tryk glæde; selv om noget kommer i vejen, er det ligesom med skyer, som driver forbi uden dog at vinde over dagen'

4 Hvornår vil det lykkes dig at nå denne glæde? Det er ikke, fordi du hidtil har holdt dig tilbage, men nu skal du skynde dig. Der er stadig meget arbejde, som det er nødvendigt, at du bruger din egen årvågenhed og energi på, hvis du vil have, at det skal blive til noget; denne sag klares ikke med en stedfortræder.

5 Derimod lader andre former for studier sig gøre med bistand. Som et eksempel fra vores egen tid var Calvisius Sabinus²⁰ en rig mand, der havde penge og personlighed som en frigiven.²¹ Jeg har aldrig set et menneske, der brugte sin rigdom mere skamløst. Hans hukommelse var så dårlig, at han hele tiden glemte navnene på fx. Odysseus, Achilleus og Priamos,²² som vi andre kender lige så godt som vores pædagogers navne. Ingen affældig navneslave,²³ der i stedet for at sige folks navne, tildeler dem navne, roder så meget rundt i, hvor personer kommer fra, som han gjorde med trojanere og achaiere.

6 Ikke desto mindre ville han anses for lærd. Derfor udtænkte han følgende udvej: For store summer indkøbte han slaver, én til at huske Homer og en anden Hesiod²⁴; desuden ansatte han ni til hver af lyrikerne.²⁵ Det er ikke så mærkeligt, at han betalte dyrt for dem. Det var ikke nogen, han havde fundet, han lod dem uddanne. Efter at han havde samlet dette slavehold, endte han med at blive en plage for sine gæster. For selv når han bad nogle af disse slaver, som han havde lige ved siden af sig, om vers, han kunne citere, mistede han ofte tråden midt i sætningen.

7 Satelliis Quadratus²⁶ – som levede af at snylte på tåbelige rigmænd og derfor smigrede dem og følgelig også gjorde nar ad dem – gav ham det råd at holde filologer til at samle krummer op. Da Sabinus fortalte, at hver slave stod ham i 100.000,²⁷ svarede han: ‘Du kunne have fået lige så mange bogskabe for mindre’. Alligevel beholdt Sabinus den opfattelse, at hvad enhver i hans hus vidste, vidste han også.

8 Satelliis fandt også på at opfordre ham, denne syge, blege og spinkle mand, til at dyrke brydning. Da Sabinus svarede: ‘Hvordan kan jeg det? Jeg er jo halvdød’, sagde han: ‘Jeg beder dig, sig ikke sådan noget. Er du ikke klar over, hvor mange stærke slaver

20. En i samtiden kendt rigmand.

21. I kejsertiden er der mange eksempler på tidligere slaver, der har haft succes som forretningsmænd. I litteraturen fremstilles de gerne som latterlige, ukultiverede opkomlinge, der praler af deres rigdom.

22. Odysseus, kongen af Ithaka, der udtænkte planen med den trojanske hest, Achilleus, den tapreste af de grækere, der kæmpede ved Troja, og Priamos, Trojas konge, er nogle af de kendteste personer i de homeriske digte.

23. En slave, hvis opgave bestod i at ledsage herren og hviske navnene på de personer, han mødte, i øret.

24. En af de tidligste kendte græske digtere (måske omkr. 700 fvt.). Hans digt "Theogonien" er en systematisk beretning om de græske guder og deres afstamning.

25. Filologerne i Alexandria havde i 3. årh. fvt. udformet en kanon, der omfattede ni græske lyrikere: Alkman, Alkaios, Stesichoros, Anakreon, Sapfo, Simonides, Ibykos, Bacchylides og Pindar.

26. I øvrigt ukendt.

27. 100.000 sestertier (en sesterts er en romersk sølvmønt, ¼ denar).

du har?’ – Et godt sind kan hverken lånes ud eller købes; og hvis det var til salg, tror jeg ikke, nogen ville købe det; men det modsatte købes dagligt.

9 Her har du nu, hvad jeg skylder dig, og så må du have det godt. ‘Rigdom er en fattigdom, der er i overensstemmelse med naturens lov’. Det siger Epikur ofte på mange forskellige måder, men man kan ikke belæres for tit om det, som ikke kan læres for godt. Nogle behøver man kun at vise midlerne, andre skal propfodres med dem. Hav det godt.

Brev 28

1 Mener du, at du er den eneste, det er sket for, og synes du, det er mærkværdigt, at du efter at have rejst så længe til så mange forskellige steder ikke har kunnet ryste dit sørgmodige tungsind af dig? Det er en ny sjælstilstand, du har brug for, ikke nye himmelstrøg. Lad være, at du sejler over et vidtstrakt hav, lad være, at ‘byer og lande forsvinder’, som Vergil siger, dine fejl vil følge dig, hvor du end kommer hen.

2 Da en anden engang beklagede sig over det samme, sagde Sokrates til ham: ‘Hvorfor undrer du dig over, at dine rejser ikke hjælper noget, når det er dig selv, du flytter med? Du plages af det samme problem, som drev dig af sted.’ Hvad kan du have ud af at skifte lande og opleve nye byer og steder? Denne omflakken fører ikke til noget. Du undrer dig over, hvorfor din flugt ikke hjælper. Du har dig selv med. Du skal af med sjælens byrde; før vil du ikke bryde dig om noget sted.

3 Tænk på, at din nuværende tilstand ligner den, Sibyllen²⁸ har hos Vergil; hun var i ophidset ekstase, fyldt af en fremmed ånd, og

– ‘fór rasende om for at fri sit hjerte fra Gudens / magt.’²⁹

Du farer hid og did for at ryste en tyngende byrde af dig, men den bliver mere besværlig netop ved, at du flakker om. På samme måde er den stabile last på et skib til mindst besværlig, mens det, der vælter tilfældigt rundt, snart får den del til at synke, som det rammer. Hvad du end gør, modarbejder du dig selv, og selve bevægelsen gør skade; det er jo en syg, du ryster med.

28. Sibyllen i Cumae i Campanien var en af oldtidens mange spåkvinder. Man mente, at sibyllerne blev fyldt af gudens kraft, når de spåede.

29. Vergils Aeneide, 6, 78f. Oversat af Otto Steen Due. Centrum 1996.

4 Men når du er kommet af med din lidelse, vil du nyde enhver luftforandring; om du så bliver drevet til de fjerneste lande og anbragt i jeg ved ikke hvilken afkrog af den uciviliserede verden, så vil et hvilket som helst opholdssted være rart at besøge for dig. Det betyder mere, hvem du kommer som, end hvor, og derfor bør vi ikke gøre sjælen afhængig af et bestemt sted. Dette skal være vores overbevisning: Jeg er ikke født til en enkelt afkrog, mit fædreland er hele verden.

5 Hvis du forstod det, ville du ikke undre dig over, at du ikke har nogen gavn af hele tiden at rejse til stadig nye steder af lede ved de foregående; for det første, det bedste sted ville du have syntes om, hvis du betragtede ethvert sted som dit. Nu rejser du ikke omkring, men du flakker og drives omkring, og du skifter igen og igen opholdssted, selv om det, du søger, det gode liv, findes alle steder.

6 Mon noget kan være så forstyrret som Forum?³⁰ Selv dér kan man dog om nødvendigt leve i ro. Men hvis jeg kan indrette mig, som jeg vil, flygter jeg langt væk fra det blotte syn af Forum og naboskabet med det. Usunde egne udgør en risiko for selv det stærkeste helbred. På samme måde findes der også steder, der er skadelige for det gode sind, som endnu ikke er fuldkomment, men i bedring.

7 Jeg tager afstand fra dem, der kaster sig midt ud i bølgerne og i anerkendelse af, at livet er stormfuldt, dagligt kæmper storsindet med vanskelighederne. Den viise vil holde det ud, ikke vælge det, og han vil foretrække et fredeligt liv frem for et liv i kamp. Det gavner ikke meget at have gjort sig fri af sine egne fejl, hvis man skal slås med de andres.

8 Du siger: 'Sokrates var omgivet af 30 tyranner,³¹ men de kunne dog ikke nedbryde hans sjæl'. Hvad betyder det, hvor mange herrer der er? Der er kun ét slaveri; den, der ikke regner det for noget, er fri, hvor mange tyranner han end er omgivet af.

9 Det er tid at holde, men jeg skal først betale en afgift. 'Helbredelse begynder med kendskab til fejlen'. Det synes jeg, Epikur har udtrykt fremragende; for den, der ikke ved, at han begår fejl, vil ikke rettes. Du må nødvendigvis afsløre dig selv, før du kan forbedre dig.

30. Forum Romanum, torvet i Rom, romerrigets politiske og administrative centrum.

31. "De 30 tyranner" var et oligarkisk regime, der i samarbejde med Sparta havde magten i Athen i nogle måneder i 404–3 fvt. efter Athens nederlag til Sparta i Den peloponnesiske Krig.

10 Der er nogle, der er stolte af deres fejl. Tror du, at de, der regner deres fejl for dyder, gør sig nogen tanker om et lægemiddel? Derfor skal du afsløre og undersøge dig selv, så godt du kan. Først skal du spille anklagerens rolle, dernæst dommerens og til allersidst forsvarerens. Engang imellem skal du støde dig selv. Hav det godt.

Brev 29

1 Du spørger til min ven Marcellinus³² og vil vide, hvordan han har det. Han kommer sjældent hos mig, alene af den grund, at han er bange for at høre sandheden. Det er der dog ikke længere nogen risiko for; sandheden skal man ikke sige til andre end dem, der vil høre. Derfor plejer man at tvivle på, om det var berettiget, at Diogenes³³ og de andre kynikere uden forskel benyttede deres frisprog over for høj og lav. For hvad nytter det at skælde ud på døve eller stumme, uanset om de er det af natur eller på grund af sygdom?

2 Du siger: 'Hvorfor skal jeg spare på ordene? De er gratis. Jeg kan ikke vide, om den, jeg formaner, vil få noget ud af det. Men ét ved jeg, at hvis jeg formaner mange, vil i al fald nogle få noget ud af det. Man må sprede til mange sider. Man kan ikke undgå engang imellem at have heldet med sig, hvis man prøver mange gange'

3 Det er jeg ikke enig med dig i, kære Lucilius. En betydelig mands autoritet udvandes på den måde og får ikke tilstrækkelig vægt hos dem, den ellers kunne rette, hvis den var mindre svækket. Bueskytten bør ikke ramme engang imellem, men fejle engang imellem; det er ikke en kunst, det der lykkes ved et tilfælde. Men visdom er en kunst. Den skal have et bestemt mål, den skal vælge dem, der kan gøre fremskridt og vige tilbage fra dem, den ikke har tillid til; dog skal den ikke give op hurtigt, men selv når det ser mest håbløst ud, lede efter en sidste udvej.

4 Jeg har endnu ikke opgivet håbet for min ven Marcellinus; han kan stadig reddes, forudsat at man rækker ham hånden hurtigt. Der består imidlertid en risiko for, at han ikke griber den udstrakte hånd. Han er højt begavet, men er på vej ned ad et skråplan. Ikke desto mindre vil jeg trodse denne risiko og vove at vise ham, hvordan han skader sig selv.

32. I øvrigt ukendt.

33. Græsk filosof af den kyniske skole (ca. 400 – 325 fvt.).

5 Han vil gøre, som han plejer: Han vil komme med alle de vittigheder, som kan få selv folk i sorg til at le, og han vil gøre grin i første omgang med sig selv, dernæst med os; alt, hvad jeg siger, vil han komme i forkøbet. Han vil gennemhegle vores skoler og beskyldte filosofferne for at kunne købes, holde elskerinder og frådse i mad.

6 Han vil vise mig én i seng med en gift kone, en anden på værtshus og en tredje, der kryber ved hoffet. Han vil vise mig den forfinede Ariston,³⁴ der forelæste fra sin bærestol – det var nemlig den tid, han havde afsat til at få sine opgaver til side. Da Scaurus³⁵ blev spurgt om, hvilken sekt Ariston tilhørte, sagde han: ‘Han er i hvert fald ikke peripatetiker.’³⁶ Da den fremragende Julius Graecinus³⁷ blev spurgt, hvad han mente om ham, svarede han: ‘Det kan jeg ikke sige dig; for jeg ved ikke, hvad han udretter til fods,’ som om spørgsmålet drejede sig om en vognkæmper.

7 Det er sådanne charlataner, som hellere skulle have holdt sig fra filosofien end have forsøgt at sælge den, han vil slynge mig i ansigtet. Jeg har dog besluttet mig til at tåle hans fornærmelser. Lad ham bare få mig til at le, jeg vil måske få ham til at græde, eller, hvis han bliver ved med at le, vil jeg dog til trods for de sørgelige omstændigheder glæde mig over, at det er en munter form for vanvid, han er blevet ramt af. Men den vil ikke vare længe. Prøv at lægge mærke til, at de, der ler mest skingert, snart ender i det mest skingre raseri.

8 Det er min hensigt at gå lige til ham og vise, at han i virkeligheden var langt mere værd, da han forekom flertallet mindst værd. Om jeg så ikke får fjernet hans fejl, vil jeg dog holde dem nede. De vil ikke forsvinde, men holde en pause – ja, måske vil de også forsvinde, hvis det bliver en vane for ham – og det skal man ikke undervurdere, eftersom en lindring jo er et gode for de alvorligt syge, når de ikke kan blive helbredt.

9 Jeg forbereder mig til ham. Du, som har evnerne og forstår, hvor du kommer fra, og hvor du er på vej hen og derfor har et begreb om, hvor langt du vil nå, du skal bringe dit liv i balance, give dig selv mod og stå imod det, du frygter; lad være med at opregne alle dem, der gør dig bange. Synes du ikke, det er tåbeligt at frygte de mange dér, hvor der kun er passage for én ad gangen? Uanset om der er mange, der truer dig med døden,

34. Græsk filosof. I øvrigt ukendt.

35. Mamercus Scaurus, d. 34 evt.

36. Tilhænger af Aristoteles’ filosofiske skole. Betegnelsen blev i oldtiden ofte forklaret med, at Aristoteles plejede at gå omkring (peripatein), når han forelæste. En anden forklaring kan være, at en af bygningerne i skolen i Lykeion havde en overdækket spadseregang (peripatos).

37. Romersk senator, samtidig med Seneca, kendt for sin store interesse for retorik og filosofi.

kan de ikke alle sammen komme til. Sådan har naturen indrettet det. Kun én vil berøve dig livet, ligesom kun én gav dig det.

10 Hvis du nu havde lidt skam i livet, havde du eftergivet mig den sidste rate; men jeg vil i hvert fald ikke opføre mig upassende nu, da jeg er ved at være færdig med min gæld, og du må derfor finde dig i at få, hvad jeg skylder. 'Jeg har aldrig villet behage folk; for det, jeg har forstand på, bryder folk sig ikke om, og det, folk bryder sig om, har jeg ikke forstand på.'

11 'Hvem siger det?', spørger du, som om du ikke ved, hvem jeg disponerer over. Det er Epikur; men det samme vil lyde til dig fra alle sider, fra peripatetikere, akademikere, stoikere såvel som fra kynikere. For kan det lade sig gøre, at folk synes om en, der synes om dyden? Man må bruge slette midler, hvis man gerne vil være populær. Man må nødvendigvis blive ligesom de andre; de vil kun anerkende det, de kan genkende. Det betyder meget mere for dit mål, hvordan du opfatter dig selv, end hvordan de gør; de skændiges kærlighed kan man kun opnå på skændig vis.

12 Hvad vil så filosofien, der roses og er at foretrække frem for enhver anden kunst og alle andre goder, udrette? Naturligvis, at du hellere vil gøre dig selv tilpas end andre, at du afvejer folks domme, men ikke tæller dem, at du lever uden at frygte guder og mennesker, at du enten overvinder det onde eller gør en ende på det. Men hvis jeg ser dig tiljublet af mængden, hvis det larmer med råb og klapsalver som for en skuespiller, når du viser dig, hvis kvinder og børn lovpriser dig alle vegne, har jeg så ikke grund til at have ondt af dig, når jeg jo ved, hvilken vej der fører til en sådan gunst? Hav det godt.